

KIZILCABÖLÜK DOKUMALARININ GELİNLİK VE KINALIK TASARIMINDA KULLANIMI ÜZERİNE ÖNERİLER¹

*Elvan Özkavruk ADANIR**

*Seda KULELİ***

*Özge Dikkaya GÖKNUR****

Özet

Türkiye’de modern yaşama geçişle birlikte evliliklerin kutlandığı düğün töreni anlayışında ve tören sırasında giyilen gelinliklerde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Batı kültürünün beyaz gelinlik geleneği 1920’lerden itibaren giderek yaygınlaşmıştır. Türk kültüründe gelinliklerin biçim, tasarım ve malzemeleri de bu doğrultuda şekillenmiştir. XXI. yüzyılın başlarından itibaren tekstil teknolojisinin artan olanakları ve zenginleşen malzeme çeşitliliği ile kullanılan kumaşlar da çeşitlenmiş, nakış, pul, kordon veya biye ile desenlendirilmiş kumaşlardan yapılan gelinlikler daha sık görülmeye başlanmıştır. Bu durum üretimi kolaylaştırıp birim fiyat maliyetlerini düşürdüğünden geleneksel dokumaların bu alanda kullanımının giderek azalmasına yol açmıştır.

Geleneksel yapının korunduğu ailelerce sürdürülen kına gecesi geleneği son on yılda büyük şehirlerde yeniden rağbet görmeye başladığı dikkati çekmektedir. Günümüzde Türkiye’de her on gelin adayından yedisinin kına gecesini Osmanlı usulü yapmayı tercih ettiği belirtilmektedir. Gelin adaylarının bu gecede giydiği “kinalıklar” kişisel tercihlere göre farklılık gösterse de çoğunluğu geleneksel giysiler örnek alınarak üretilmiş kinalıkları satın almaktadırlar. Bu amaçla yapılacak yeni kinalık tasarımlarında bölgesel el dokumaları kullanılarak katma değeri yüksek ürünlerin pazara sunulması mümkün olabilir. Bu çalışmada Kızılcabölük dokumaları kullanılarak geliştirilen kumaş tasarımları aracılığıyla geleneksel dokumaların yaşatılabileceği ve değer görebileceği bir kullanım alanı önerisi sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Gelinlik, Kinalık, Kızılcabölük Dokumaları*

¹ Bu makale 15-18 Kasım 2012 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen I. Uluslararası Yöresel Ürünler Sempozyumu’nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*İzmir Ekonomi Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü
Sakarya cad. No: 156, 35330 Balçova-İzmir, elvan.ozkavruk@ieu.edu.tr

**seda.kuleli@ieu.edu.tr

***ozge.dikkaya@ieu.edu.tr

POTENTIAL UTILIZATION AREAS OF KIZILCABÖLÜK FABRICS IN WEDDING DRESSES AND HENNA CELEBRATION COSTUMES

Abstract

With the transition to modern life, significant changes have occurred in the concept of wedding dresses worn during matrimonial ceremonies in Turkey. After 1920s, the tradition of white wedding dress of Western tradition increasingly became widespread. Wedding dress styles, design and materials were shaped in Turkish culture.

With the beginning of the 21st century, emerging technologies in textile production enabled to mass produce a rich variety of embroidered fabrics and textures, using materials like sequins, cords or pipings. At this time, dresses made of mass embroidered fabrics started to be seen more frequently. As the mass embellishment technologies made production easier, and reduced the unit prices, using traditional fabrics and hand crafted embellishment have decreased.

Henna celebration tradition has been conserved by rural families and this traditional celebration began to attract brides who live in metropolitan areas in the last decade. Today in Turkey, seven of every ten brides prefer traditional Ottoman style henna celebration. The "henna celebration costumes" vary according to personal preference however, majority of the brides choose to buy traditional looking costumes. The traditional style costumes are produced with current technologies and materials, but it is possible to re-use hand-woven fabrics in this special area in order to preserve cultural value of the henna celebration costumes. For this purpose, using regional fabrics enables the industry to provide value-added products to the market. In this study it is intended to offer new possibilities of up cycled hand-woven fabrics of Kızılcaölük in new texture and fabric designs that can be utilized in the design of "henna celebration costumes".

Key Words: *Wedding Dress, Hennacelebration Costume, Kızılcaölük Hand Woven Fabrics*

Türkiye’de modern yaşama geçişle birlikte evliliklerin kutlandığı düğün töreni anlayışında ve tören sırasında giyilen gelinliklerde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Değişen yaşam biçimine paralel olarak değişimlere uğrayan “gelinlik”, günümüzde genellikle beyaz renkte uzun bir giysi ve duvaktan oluşmaktadır.

Avrupa’da da kadınlar 18. yüzyılda renkli gelinlikler giymişlerdir. Bu giysileri evlendikten sonra özel günlerde de giymeye devam etmişlerdir. 1790’larda ipeğe oranla bakımı oldukça kolay olan muslin kumaş Avrupa’da çok moda olmuş, gelinlikler pamuk muslin kumaştan dikilmiştir. Avrupa’da renkli gelinliklerin yanı sıra beyaz gelinlikler giyilse de beyaz gelinliğin moda olması 19. yüzyılda Kraliçe Victoria’nın 1840 yılında Prens Albert ile evlilik töreni sırasında giydiği beyaz saten ve dantel gelinlikten sonraki tarihlere denk gelmektedir (Karakaş, 2011: 66).

Osmanlı’da ise beyaz gelinlik modasının yaygınlaşmasından önce gelinlikler “Al” renkte yapılmıştır. Gelinin diğer kadınlardan farklı olduğunun belirtilmesi açısından bu giysiler çeşitli şekillerde işlenerek süslenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nda II. Abdülhamit (1876-1909) zamanına kadar sultanlar, hanedanın rengi olan kırmızı kumaşlardan yapılmış gelinlikler giymişlerdir. 1898 yılında evlenen II. Abdülhamit’in kızı Naime Sultan davetlilerin önüne beyaz bir kumaştan yapılmış gelinlikle çıkmıştır. Daha sonra Adile Sultan da 1917 yılında beyaz bir gelinlik giyerek evlenmiştir (Sürür, 2011).

1920’li yıllardan sonra Türkiye’de beyaz gelinlik modası evlilik törenlerinde giderek yaygınlaşmaya başlamış, üç etek gelinlikler yerini batı etkisinde desenli ve işlemeli kumaşlardan dikilen beyaz gelinliklere bırakmıştır. Aynı dönemde duvak ve taç kullanımı da yaygınlaşmıştır. Gelinliklerin biçim, tasarım ve malzemeleri de bu doğrultuda şekillenmiştir (Şahin, 2006).

“Al Gelinlikler” yerini zamanla temizliğin ve saflığın simgesi olan “beyaz” gelinliklere bıraktığı söylenebilir. Ancak al gelinlik tamamen terk edilmemiş, düzenlenen kına gecesi eğlencelerinde geleneksel al gelinliği anımsatan giysiler giyilmeye devam edilmiştir. Bu durum günümüzde de benzer şekilde devam etmektedir.

Türkiye’de halen sürdürülen kına gecesi geleneği son on yılda büyük şehirlerde yeniden rağbet görmeye başlamıştır. Günümüzde Türkiye’de her on gelin adayından yedisinin kına gecesini Osmanlı usulü yapmayı tercih ettiği belirtilmektedir. Gelin adaylarının bu gecede giydiği “kınalıklar” kişisel tercihlere göre farklılık gösterse de çoğunluğu geleneksel giysiler örnek alınarak üretilmiş kınalıkları satın almakta, baba evinden ayrılacağı gün ise beyaz gelinliğini giymektedir (Hürriyet Gazetesi, Ekonomi Bölümü, 1 Ekim 2012).

2000’li yıllardan itibaren tekstil teknolojisinin artan olanakları ve zenginleşen malzeme çeşitliliği ile kullanılan kumaşlar da çeşitlenmiş, nakış, pul, kordon veya biye ile desenlendirilmiş kumaşlardan yapılan gelinlikler daha sık görülmeye başlanmıştır. Bu durum geleneksel dokumaların hazır giyimde olduğu gibi bu alanda da kullanımının azalmasına neden olmuştur. Yapılacak yeni kınalık ve gelinlik tasarımlarında yöresel dokumalar kullanılarak katma değeri yüksek ürünlerin pazara sunulması mümkün olabilir. Bu araştırmada yöresel dokumaların yanı sıra atık durumuna gelmiş ipek dokumalar da kullanılarak geliştirilen kumaş tasarımları aracılığıyla geleneksel dokumaların daha fazla katma değer kazanması amaçlanmıştır.

Araştırma sırasında dokumacılıkla uğraşan Kızılcaölük beldesinde dokunan kumaşlardan yararlanılmıştır. Kumaşlar ipek, pamuk ve yün gibi ticari değeri yüksek hammaddelerden dokunmuş örneklerdir. Bu kumaşların bir kısmı bitim işlemi sırasında zarar görmüş ve artık kullanılamayacak duruma gelmiş parçalardır.

Gelinlik sektörünün İzmir’de odaklanmış olması İzmir ve çevresinde üretilmekte olan yöresel kumaşlardan bazılarının bu sektörde kullanımının teşvik edilmesi fikrini doğurmuştur. Türkiye’deki gelinlik üretiminin yaklaşık %70’ini İzmir karşılamakta olup sektör içerisinde Milano ve Barselona şehirleri gibi gelinlik üreticisi olarak tanınmaya başlamıştır. Aynı zamanda İzmir gelinlik sektörü, üretim, moda pazarlaması ve markalaşmada emek vererek büyümeye devam etmektedir (Gülsoy, 2011).

Bu durum Türkiye’yi Avrupa ve Orta Doğu için önemli bir tedarikçi konumuna getirmiştir. İstanbul Gelinlik İhracatçıları Derneği’nin verilerine göre Türkiye’de yılda 600 - 700 bin arası evlilik olmaktadır. Bu evlilikler de giyilmek üzere üretilen toplam 600 bin gelinliğin 350 bini kiralanmakta, 250 bini satın alınmaktadır. Bu rakamlarla

Türkiye'deki gelinlik endüstrisi 600-650 milyon dolarlık bir değere ulaşmaktadır. Sektörde çalışan sayısı ise yaklaşık olarak 80,000 kişidir. Yapılan üretim sadece yurt içinde tüketilmemektedir, İspanya, İtalya, Portekiz ve Rusya Federasyonu gibi ülkelere de ihracat yapılmaktadır. Türkiye'nin yıllık gelinlik ihracatı bavul ticareti dışında 2011 yılında yaklaşık olarak 400,000 adet civarında gerçekleşmiştir. Bu sektörde Türkiye'nin hedefi, rakipleri olan İtalya ve İspanya'dan daha uygun fiyata gelinlik üretmek aynı zamanda Çin'den daha kaliteli ürünler pazara sunarak bu pazarın lideri olmaktır (İSEİD, 2012).

Son dönemde Türk gelinlikleri özellikle Orta Doğu ve Avrupa pazarında talep görmektedir ve alıcılar, katma değeri olan kaliteli ürünlere ilgi göstermeye başlamışlardır. (İSEİD, 2012) Avrupa'da yaşanan ekonomik kriz birçok küresel gelinlik markasının Türkiye'ye yönelmesine yol açmıştır (EGSD, 2012).

Gelinlik sektörünün İzmir'de odaklanmış olması İzmir ve çevresinde üretilmekte olan yöresel kumaşlardan bazılarının bu alanda kullanılması kolaylaştıran bir faktör olabilir. Bu araştırma kapsamında yapılan gelinlik ve kınalık tasarımlarında Kızılcabölük ve Ödemiş'te üretilmekte olan kumaşlar kullanılmıştır. Özellikle yapılan terbiye işlemleri sırasında hasar görmüş kumaşlar tercih edilmiştir. Ayrıca Kızılcabölük'te dokunan bürümcük adı verilen kumaştan da yararlanılmıştır. Bürümcük kumaşın yanı sıra yanık ve hasarlı kumaş da tasarlanan kumaşın desenlendirilmesinde kullanılmak üzere biye olarak kesilmiştir.

Kesilen biyeler nakış makinesi aracılığı ile tül kumaş üzerine uygulanmıştır. Desene uygun olması açısından biye genişliği 1,5 cm olarak tercih edilmiştir. Biyelerin kesiminde soğuk kesim yöntemi kullanılmıştır. Piyasada biyeler soğuk kesim, sıcak kesim ve lazer kesim olmak üzere üç farklı yöntemle üretime hazırlanmaktadır. Sıcak kesim sentetik esaslı kumaşlarda tercih edilen bir yöntemdir. Sonuçta elde edilen biyelerin kenarları oldukça nettir. Saçaklanma olmamaktadır, ancak kumaşın tutumu sertleşmektedir. Lazer kesim ile biyeye farklı formlar verilmesi mümkün olmakla birlikte yatırımı daha yüksektir. Doğal ve sentetik esaslı kumaşlarla çalışmaya olanak verir. Soğuk kesim ise daha çok doğal liflerden üretilmiş kumaşlarda tercih edilir. Kesim sonrası biyede kumaşın sıklığına bağlı olarak saçaklanma meydana gelebilir,

yanma ve sertleşme riski bulunmaz. Bu araştırmada kullanılan ipek biyeler 45⁰ lik açı ile verev olarak kesilmiş olup saçaklanması farklı bir yüzey görünümü elde etmeye olanak sağlamıştır.

Desenin zemininde tül kumaş tercih edilmiştir. Bunun nedeni istenildiği zaman bir bütün olarak kullanılabilmesi veya yerine göre kesilerek applike edilebilme olanağı tanınmasıdır. Desenin applike edilerek kullanılması durumunda zeminde yer alan tül sadece nakışın bağlantısını oluşturmaktadır.

Kızılcaölük'te bürümcük olarak adlandırılan kumaş Truva filminde kullanılan kumaştır ve günümüzde *Truva şalı*, *şallık* veya *Helen şalı* olarak adlandırılmaktadır. Kumaşın çözgüsü ipek, pamuk veya yün olabilir atkısı ise pamuk ya da ketendir. (Kuleli vd., 2011: 97-100) Bu araştırmada biye olarak kesilen kumaşın çözgü ve atkısı pamuktur. Kumaş 1,5 cm eninde verev şekilde soğuk kesimde kesilmiştir. Aynı makinede aynı tül zemin üzerine aynı desen kullanılarak işleme yapılmıştır. Bürümcük kumaş ile çalışıldığında biyelerde saçaklanma meydana gelmemiştir. Bürümcük kumaşın yüzey görünümünün ipek kumaştan farklı olması nedeni ile sonuç kumaşa farklı bir tutum elde edilmiştir. Her iki kumaş tutum olarak polyester biye ile üretilenlere oranla daha yumuşaktır.

Mevcut teknolojinin olanaklarından yararlanarak biyenin yanı sıra pul işleme ve diğer nakış tekniklerinin bir arada uygulanması mümkündür.

Sonuç olarak çöpe atılma durumunda olan yanmış ipek bir dokuma katma değeri yüksek bir üründe kullanılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca yöreye özgü bir kumaşa geleneksel giyimde yeni bir kullanım alanı önerilmiştir. Bu araştırmada tasarımlarda kınalık üzerine odaklanılmasının nedeni bu ürünün pazar payının son yıllarda artmış olması ve gelin adaylarının kınalık tercihlerinde geleneksel giyim tarzına yönelmiş olmalarıdır. Bu dokumaların geleneksel giyim tarzını polyesterden üretilmiş kınalıklara oranla daha iyi yansıttığı düşünülmektedir. Yöresel kumaşların bu gibi alanlarda farklı şekillerde kullanılarak yaşatılması ve daha değerli bir hale getirilmesi mümkün olabilir. Bu sayede dokumacılık işi ile uğraşan kişilerin tatminkâr bir gelir elde etmesi, genç kuşakların bu alana yönelmesi sağlanabilir.

Fotoğraf 1: İşlem sırasında yanmış ipek kumaş

Fotoğraf 2: Yanık ve hasarlı ipek kumaştan kesilmiş biyeler

Fotoğraf 3: Pamuk bürümcük kumaştan kesilmiş biyeler

Fotoğraf 4: Tül üzerine işlenmiş ipek biyeler

Fotoğraf 5: Bürümcük biyenin tül üzerine işlenmesi

KAYNAKÇA

KARAKAŞ, Dilek Yıldız (2011). “Beyaz Gelinlik”, Dünden Bugüne Bursa’da Gelinlik Bursalı mısın Kadifeli Gelin, ed. Dilek Yıldız Karakaş, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kent Müzesi Yayınları, s.66.

<http://www.ibp.gov.tr/Assets/sip/san/10STB012.pdf> / (26.04.2012)

GÜLSOY, E., “Bridal Wear in Turkey”, IGEME Export Promotion Center of Turkey, (2011).

KULELİ, A., Himam D., Kuleli, S., (2011). “Kızılcaölük Geleneksel El Dokumalarının Kullanımına Yönelik Yeni Tasarım Önerileri”, Kızılcaölük Geleneksel Dokumalar Sempozyumu Bildirileri 28-30 Mayıs 2008: s.97-100.

İLBERİ,Ö., Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Yaşam ve Moda, İstanbul, (2006).

SÜRÜR, Ayten (2011), “Yirmibirinci Yüzyılda Moda ve Bursa’da Gelinlikler”, Dünden Bugüne Bursa’da Gelinlik Bursalı mısın Kadifeli Gelin, ed. Dilek Yıldız Karakaş, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kent Müzesi Yayınları, s. 12-26.

ŞAHİN, Y., 1920-1930 Yılları Arasında Türkiye’de Kadın Silüetinde Moda Anlayışı ve Değişimler, İzmir, 2006.

http://www.gelinlik.org.tr/?menu_id=7/ (26.04.2012)

Gelinlik Sanayicileri ve İhracatçıları Derneği İstatistikler, ISEID 2012.

İzmir Uluslararası IF Wedding Gelinlik ve Abiye Fuarı İstatistikî Bilgileri, Ege Giyim Sanayicileri Derneği sekreterliğinden alınan rakamlar ile oluşturulmuştur.